

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
www.philosophical-research.org

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Λ. ΠΙΕΡΡΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2017- 2018

ΚΥΚΛΟΣ ΛΑ΄

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΤΡΩΝ

Κοσμοϊστορικές Έρευνες στον Ομφαλό της Γης.
Ελληνισμός, Ευρώπη και η «καθ' ημάς» Ανατολή:
Συγκριτικές Μελέτες Τριών Πολιτισμών

7^η

Πέμπτη, 18 Ιανουαρίου 2018

Ο χώρος παρέχει το διαστατό που χρειάζεται το ον για να αποκαλυφθεί στην τελειότητά του, στο “τι ην είναι” του, στο κάλλος του.

Η Μορφή χρειάζεται διάσταση για να διαρθρωθεί ως οργανικό εναρμόνιο όλο μερών, σε ενότητα πολυμέρειας, σε έν εκ πολλών. Έτσι φανερώνεται το ον στην ουσία του – είναι η μορφή του ουσία του. Το ον για να φανεί ως απο-κάλυψη κάλλους, ως γύμνωση τελειότητας, διαρθρώνεται εις μέρη εναρμόνια συσχετισμένα μεταξύ των και προς το όλο. Η συναρμογή του κάλλους δίνει αδιάσπαστη συνοχή στα μέρη, η ενότητα του όλου καθίσταται τότε άρρηκτη. Η οντολογική και κοσμική τάξη των φαινομένων δεν χρειάζεται συνδετικό για να συνίσταται και να μην καταρρέει στο μηδέν. Η ενότητα κάνει πάντα την συνοχή που κρατάει τα μέλη κάθε όντος μαζί, την δε ενότητα κάνει η αρμονία των μερών, η συναρμογή τους, και όχι κάποια κοσμική κόλλα. **Το κάλλος αποτελεί την ενότητα που συνιστά το φαινόμενο στο ον και το ον στο Είναι. Το Κάλλος και όχι απλά η ουσία είναι η οντολογική αιτία της ύπαρξης – η τελειότητα της ουσίας, το «τέλος» του όντος είναι η πραγματική αιτία της ύπαρξής του.** Η Αριστοτελική τελεολογία εδράζεται στο Δωρικό βίωμα του κάλλους, συστατικό έσχατο του Ελληνισμού.

Η Μορφή του Κάλλους είναι ο λόγος της ύπαρξης του όντος στο φαίνεσθαι, η αιτία και ο σκοπός και το νόημά της. Είναι και η τελική δύναμη του όντος στον κόσμο των φαινομένων. Τίποτα δεν μπορεί να την δια-κόψει όσο ισχύει, καμιά ρωγμή δεν την δια-λύει, καμιά ανισορροπία δεν την ανατρέπει, καμιά ασυμμετρία δεν την διαρρηγνύει. Και ισχύει αιώνια, χωρίς διάρκεια, εκτός χρόνου και μέσα στον χρόνο, αφού είναι προβολή της αιωνιότητας στον χρόνο.

Το κάλλος μας κάνει θεούς.

Η ισχυρή ενότητα της αρμονίας του κάλλους καταργεί τη διασπαστική τάση του χώρου αφήνοντάς του μόνον τον χαρακτήρα του διαστατού, ως προϋπόθεσης δομών. Ενεργεί τότε η αρχή “εξ ενός πάντα και εκ πάντων εν” ως νόμος συνοχής πολυμερισμένης ολότητας.

Η οντολογική ενότητα του κάλλους παράγει την υπαρξιακή “απλωσιά” του εντελούς όντος στον χώρο κατά το κλασικό βίωμα.

Αντιθέτως είναι η οντολογική α-τέλεια του υποκειμένου στην εξωτερική του σχέση προς το Είναι που υπαρξιακά εκφράζεται ως “στενοχώρια” κατά το Ευρωπαϊκό αίσθημα.

Στο πολιτισμικό δε σύμπαν της “καθ’ ημάς Ανατολής” η “απλωσιά” του κυριολεκτικού ανοίγματος του χώρου σε υπουράνιο κοσμική συμπερίληψη κατά το Ρωμαϊκό-Βυζαντινό κοσμοθεώρημα (Αγία Σοφία), μεταπίπτει σε “απλωσιά” μιας νέας αρμονίας κάλλους κατά την Υστεροβυζαντινή φάση της ναϊκής αρχιτεκτονικής. Το Δωρικό-Ελληνικό βίωμα του κάλλους λειτουργεί ανεναντίωτο στην Ορθόδοξη ταυτότητα.

Για τον ίδιο σκοπό, την απο-κάλυψη του όντος στο κάλλος του φαινομένου του, ο Χρόνος, παράλληλα και σε συμπλοκή προς τον Χώρο, στοιχειοθετεί τη διάρκεια (το χρονικό διαστατό) που χρειάζεται για να φθάνει το ον από την εμφάνισή του, από τη γέννησή του μέσα στο γίγνεσθαι, στην ακμή της ώρας του, στο άνθος της ύπαρξής του, στο “τέλος” της ουσίας του. Στο κατόρθωμα της τελειότητάς του, όταν το ον ίσταται ακλινής άξων της ύπαρξης κατά την εντελέχεια της ουσίας του, Δωρικός κίων στο “τέλος” του κάλλους του, τελειώνει ο χρόνος και η στιγμή του κάλλους μετουσιώνεται εις αιωνιότητα: ο άνθρωπος γίνεται θεός.

Για τη ζωή στον χρόνο, για τη διάρκεια του βίου και την επιδιάρκεια δια των απογόνων κατά τον Νόμο της Περιοδικότητας, ο άνθρωπος μοχθεί, πάσχει, ανησυχεί, ταράσσεται, φοβάται. Αυτό είναι το υπαρξιακό βίωμα του χρόνου, μέριμνα ζωής και αγωνία θανάτου, αναστάτωση για την επι-βίωση.

Ο άνθρωπος που δεν αγωνίζεται στον χρόνο για τον χρόνο αλλά τελεσιουργεί την τελειότητα της φύσης του, εργάζεται δηλαδή στον χρόνο για την αιωνιότητα, αυτός απολαμβάνει καταστηματική ηρεμία και τη Χαρά του Είναι στη φανέρωση της τελειότητάς του. Αυτός έχει το χαμόγελο του Κούρου να σφραγίζει την προβολή του Είναι του στο φαίνεσθαι του Κάλλους του, την “λάμψη της αφθαρσίας” στα μάτια του.

Ο Χρόνος ρέει κυκλούμενος κατά την ανελέητη Ανάγκη του γίνεσθαι, αλλά ο άξων της Αιωνιότητας ίσταται ακίνητος και αμετάβλητος σε κάθε στιγμή επιτετευγμένης τελειότητας, σε κάθε περίπτωση αποκαλυπτικού κάλλους.

Η ύβρις, η ταραχή, η βία και ο βιασμός και ο φόνος παρίστανται με οξύτητα στο Δυτικό αέτωμα του Ναού του Διός στην Ολυμπία, αλλά η αρμονία της όλης σύνθεσης, η εντελής διάρθρωση των επί μέρους συμμετρικών συμπλεγμάτων, η υπερβατική περιωπή των καθ’ έκαστον μορφών, **η Μορφή** που αναλαμβάνει το θέμα της θηριωδίας των Κενταύρων, του Πάθους Λαπιθισσών και Λαπιθοπαίδων και της υπερέντασης των Λαπιθών, **αίρει τα γεγονότα εις αιωνιότητα εμβληματικά φανερούμενη στο απαράμιλλο κάλλος του Απόλλωνα, στην επι-φάνεια του θεού κατά τον κεντρικό άξονα του αετώματος.**

Aber hier [στον γλυπτικό διάκοσμο του ναού του Διός] ist noch mehr: der ragende Leib und das durchleuchtete Haupt des Apollon. Er ist ein Wendepunkt, nicht nur jener Epoche. **Wer ihn gesehen hat, für den gibt es kein Zurück.**

E. Buschor, *Die Skulpturen des Zeustempels zu Olympia*, καταληκτικές φράσεις της μελέτης.

Το Κάλλος αποτελεί τη σφραγίδα της Αιωνιότητας, αφού από το τέλος και τέλειο ουδέν ελλείπει για να πληρωθεί αυτό που ήταν να είναι και ο σκοπός και το νόημα της ύπαρξης έχει επιτευχθεί γι’ αυτό. **Ο βίος στον χρόνο του Καλού είναι εορτή και παιδιά, είναι επί-δειξη της μορφής του εις από-δειξη του θεομορφισμού του.** Αθλητικοί αγώνες και πολεμικές μάχες, είναι τρόπος επίδειξης και απόδειξης μορφολογικής τελειότητας. Οι βιοτικές διαστάσεις οικονομίας και οικογένειας, για

συνέχιση στη διάρκεια του χρόνου εαυτού και δι' απογόνων, μετατίθενται στα έργα της ανάγκης που στερούνται υπαρξιακού νοήματος.

Στον πολιτισμικό αυτό κόσμο του Δωρικού Κλασσικού Ελληνισμού, αντιπαρατίθεται ο Ευρωπαϊκός κόσμος που βιώνει βαθιά τον Χρόνο και αξιολογεί την ιστορία διαφορετικά, ως πεδίο απόδειξης της Βούλησης του Υποκειμένου. Απέναντι σε Μοίρα και Τελεολογία, το Υποκείμενο θέλει να καθορίσει τις εξελίξεις στο γίνεσθαι του Χρόνου. Υπερτιμάται έτσι σχετικά προς την Κλασσική βιοθεωρία το Αποτέλεσμα. Για το Κλασσικό βίωμα το αποτέλεσμα έχει νόημα αν είναι η αυτόματη ακολουθία της ενέργειας μορφολογικής τελειότητας, αν είναι όντως απο-τέλεσμα αριστείας.

Από αυτό πηγάζει η έμφαση του Ελληνικού τρόπου ζωής στον αθλητικό αγώνα και την πολεμική μάχη. Σε αγώνα γυμναστικό ή στρατιωτικό το πλαίσιο έχει περιορισθεί και προοργανωθεί ώστε να μην επεμβαίνουν άλλοι τυχαίοι παράγοντες που ενδέχεται να αλλοιώσουν τη φυσική φορά από καλή μορφή σε βέλτιστη ικανότητα και από αυτή σε επιτυχές έργο. Το ελεγχόμενο αυτό πεδίο συνιστά τη δράση ως παιδιά από-δειξης του καλύτερου μέσα από την επίδειξη του κάλλους. Αυτός που είναι σε τελειότερη κατάσταση της φυσικής του ύπαρξης θα νικήσει κατά λόγον στο αγώνισμα και στη μάχη. Και μάλιστα αυτό είναι το νόημα του αθλητικού ή πολεμικού αγώνα και μάχης, η εξακρίβωση του ποιος είναι καλύτερος. Με τέτοιο αγωνιστικό νόημα κρίνεται ποιος θα κυριαρχήσει στο γεωπολιτικό πεδίο, όταν η προφανής αναγνώριση του αρίστου προσκρούει σε δοξαστικές αμφισβητήσεις ή αμφιβολίες.

Η Βούληση όμως του Υποκειμένου (αντί της Τελείωσης του Ατόμου, της ταύτισης δηλαδή του Συγκεκριμένου προς την Ιδέα του) δεν ερείδεται ως φυσική ικανότητα αναγκαία σε μορφολογική τελειότητα. Η Ευρωπαϊκή Βούληση δεν είναι «Αρετή», δεν είναι εξ αρμονίας κάλλους θαυμαστή δεινότητα. Έτσι συναρτάται για το κύρος της στενά προς το αποτέλεσμα της δράσης (μέσα στον Χρόνο και για τα του Χρόνου), της οποίας αποτελεί την Αρχή, αφού αποκόπτεται από την οργανική σχέση με την περιωπή του μορφολογικού κάλλους. Η Βούληση είναι εκεί για να εξηγεί την ενδεχόμενη αλογία και ασυμμετρία μορφής-ικανότητας-αποτελέσματος στα ανθρώπινα πεπραγμένα, την συχνή επικράτηση του κλασσικά χειρότερου.

Η αγωνιώδης μέριμνα για χρονικό αποτέλεσμα με τα κριτήρια του χρόνου, προσάπτει στην Ευρωπαϊκή ψυχή μια στενοχρονία αντίστοιχη προς την στενοχωρία του αντιστοίχου βιώματος του χώρου. Η διάρκεια του χρόνου δεν φθάνει για την δικαίωση της Βούλησης, και απαιτείται θεία Χάρις, προϊόν θείας Βούλησης, για την εσχατολογική λύτρωση (το Σωτήριο του Υποκειμένου λειτουργεί για τα έσχατα του χρόνου). Το αδιάγνωστο της εσχατολογικής δικαίωσης μερικώς θεραπεύεται με την χρονική επιτυχία στα έργα του χρόνου ως μαρτυρία θείας ευνοίας προιδεαζούσης θεία χάρη στα εσχατολογικά της αιωνιότητας.

Η Ευρωπαϊκή αμορφία βρίσκεται στην βάση της Ευρωπαϊκής στενοχρονίας. Η πίεση στον Γοτθικό ναό προς τα άνω αντιστοιχεί στην πίεση της Ευρωπαϊκής τέχνης (λόγου, εικαστικής, μουσικής) προς τα έσχατα: ιδού η ουσία του Ρωμαντισμού, ακόμη και στην πρόσληψη του κλασσικού, στον παθητικό χαρακτήρα του Ευρωπαϊκού έρωτα του κλασσικού.

Το υπαρξιακό βίωμα του Ελληνισμού προς τον Χρόνο είναι βίωμα παιδιάς και εορτής, βίωμα επίδειξης κάλλους και απόδειξης τελειότητας.

Την εφηβική αμεριμνησία για τα βιοτικά και τον θάνατο, την νεαρώδη φιλάρεσκο προβολή της «ωραίας» ακμής, το ερατόν του άνθους της ύπαρξης, θεοποιεί ο μέγας πρωθήβης άναξ του Κάλλους:

<χορεύ>ματά τοι μάλιστα

παιγμοσύνας <τε> φιλεῖ μολπὰς τ' Ἀπόλλων,

κῆδεα δὲ στοναχὰς τ' Αἴδας ἔλαχε.

Στησίχορος, Fr. 232 Page – Campbell

Αντίθετα η υπαρξιακή εμπειρία του Ευρωπαϊσμού συνίσταται στο πάθος της ύπαρξης μέσα τον χρόνο, στην δουλεία του χρόνου, στην εργώδη επίδειξη βούλησης κατ' αυτήν την δουλεία για επιτυχή μέριμνα προς απόδειξη της αξίας του Υποκειμένου, στην εσχατολογική ελπίδα σωτηρίας.

Ο Έλληνας παίρνει σοβαρά την εορταστική παιδιά της αιωνιότητας και αδιαφορεί για τις δουλείες του χρόνου, ει μη μόνον εις επίδειξη κάλλους και απόδειξη της αριστείας του κάλλους του επέκεινα αποτελεσμάτων.

Κατέβαιναν τα νέφη του στρατού του Μεγάλου Βασιλέως, οι δε Σπαρτιάτες έστειλαν μικρή προπομπή δύναμη τους 300 στις Θερμοπύλες, και αυτό για να μη βρουν αφορμή οι άλλοι Έλληνες την απουσία των Λακεδαιμονίων και ουδετεροποιηθούν ή μηδίσουν. Για αποφασιστική Σπαρτιατική παρουσία στα Στενά δεν ετίθετο λόγος:

..., Κάρνεια γάρ σφι ἦν ἐμποδών,...

Ηρόδοτος, VII 206, 1

Αλλά και όλοι οι Έλληνες δεν πρόσεχαν τον κίνδυνο, γιατί είχαν σοβαρά πράγματα να κάνουν, σοβαρές παιδιές. Τα γεγονότα των Θερμοπυλών και του Αρτεμισίου συνέπεσαν με την 75^η Ολυμπιάδα τον Αύγουστο του 480 π.Χ.:

ἦν γὰρ κατὰ τώντῳ Ὀλυμπιάς τούτοις τοῖς πρήγμασι συμπεσοῦσα

Ηρόδοτος VII 206,2

Ήγετο λοιπόν η 75^η Ολυμπιάς, κατά την οποία νικητής στο στάδιο και στον διάυλο ανεδείχθη για τρίτη φορά ο Κροτωνιάτης Αστύλος, και οι Έλληνες ησχολούνται με τους αγώνες παρά με τον πόλεμο. Ενώπιον του έσχατου χρονικού κινδύνου αυτοί εόρταζαν την αιωνιότητα της φυσικής τελειότητας. [Τα Ίσθμια είχαν γίνει λίγους μήνες νωρίτερα, τον Απρίλιο-Μάιο του 480 π.Χ. Νικητής στο παγκράτιο ήταν ο Αιγινήτης Φυλακίδης, τον οποίο υμνεί ο Πίνδαρος στον 5^ο Ίσθμιόνικό του.]

Τα ίδια συνέβησαν τον επόμενο χρόνο, 479 π.Χ. , όταν θα ελάμβανε χώρα η αποφασιστική μάχη ξηράς, μετά την ναυτική νίκη της Σαλαμίνας, που θα έκρινε τον πόλεμο. Από νωρίς το καλοκαίρι αρχίζουν οι προετοιμασίες, αλλά οι Σπαρτιάτες εορτάζουν τα Υακίνθια, και μόνο μετά την ολοκλήρωσή τους αναλαμβάνουν ενεργά την ηγετική πρωτοβουλία των κινήσεων. (Ηρόδοτος, IX 6-10).

οί γὰρ δὴ Λακεδαιμόνιοι ὄρταζόν τε τοῦτον τὸν χρόνον καὶ σφί ἦν Ὑακίνθια, περὶ πλείστου δ' ἦγον τὰ τοῦ θεοῦ πορσύνειν

(Ηρόδοτος, IX 7, 1)

[Και οι άλλοι Έλληνες μαζί με τους Σπαρτιάτες ήγαν τα Νέμεα το καλοκαίρι του 479, λίγο πριν την μάχη των Πλαταιών. Οι Αργείοι έτσι κι αλλιώς δεν συμμετείχαν στον πόλεμο τηρώντας ουδετερότητα. – Νικητής στο παγκράτιο παιδών ήταν ο Αιγινήτης Κλέανδρος, τον οποίο υμνεί ο Πίνδαρος για την επόμενη νίκη του στα Ίσθμια του 478 π.Χ. (8^{ος} Ίσθμιονίκης)].

Ο Ευρωπαίος παίρνει αντιθέτως σοβαρά την μέριμνα του χρόνου και την διεκπεραιώνει κατά ηθικό καθήκον όσο γίνεται επιτυχώς, υποφέρων ρωμαντικά το πάθος και την οδύνη της ύπαρξης εριμμένης στην φυσική αναγκαιότητα (έτσι λέει την Μοίρα και τις θείες βουλές) με οδηγό την βούλησή του που επικαθορίζει την ιστορία στο γίγνεσθαι του χρόνου.

Η θεμελιώδης σχέση του πολιτισμικού κόσμου της καθ' ημάς Ανατολής προς τον Χρόνο προκύπτει από την θέση ότι **είμαστε στον κόσμο αλλά όχι εκ του κόσμου:**

ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν.

Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον, 1, 10-13

Αυτή η αμφιλογία εξηγεί σε τελευταία ανάλυση και το παράδοξο του συνδυασμού πολιτισμικής λάμψης αφ' ενός, με πολιτικοστρατιωτική,

οικονομική και κοινωνική εξουθένωση στο ύστερο Βυζάντιο (~ 1075 – 1453) αφ'ετέρου.

Στην προσεχή μας συνάντηση έβδομη του φετινού Κύκλου αυτήν την **Πέμπτη 18 Ιανουαρίου, στις 8.30 το βράδυ**, θα μελετήσουμε την αντίληψη του χρόνου στην μελική Δωρική ποίηση (ταυτότητα αιωνιότητας, μυθολογικού και ιστορικού χρόνου στο παρόν), συγκρίνοντάς την προς τον διηγηματικό χρόνο της Ιωνικής Επικής και τον μεικτό δραματικό της Αττικής Τραγικής και Κωμικής. Θα προσέξουμε ιδιαίτερα τι αυτά σημαίνουν για την κλασσική πρόσληψη του ιστορικού χρόνου.

Θα αναλύσω τους χωριστούς χρόνους **ποίησης και ιστορίας** στο Ευρωπαϊκό πολιτισμικό σύστημα. Και θα ερμηνεύσω τον οντολογικό και υπαρξιακό χαρακτήρα του **επιστημονικού χρόνου**.

Τέλος θα πραγματευθώ τον θεολογικό χρόνο του Ορθόδοξου και Βυζαντινού «Κόσμου»: ποια είναι η **σχέση του συγκεκριμένου χρόνου Σάρκωσης του Θεού Λόγου προς το διαρκές παρόν της αξονικής εκείνης «στιγμής»**, και επίσης **αφ' ενός προς την Δημιουργία αφ'ετέρου δε προς τα προσδοκώμενα εν εσχάτοις**.

Ο θεματικός τίτλος της ομιλίας μου είναι:

Ο Ποιητικός και Ιστορικός Χρόνος στους Τρεις Πολιτισμούς

Η ομιλία θα γίνει την **Πέμπτη 18 Ιανουαρίου, 8.30 το βράδυ, στην Αίθουσα Διαλέξεων του Μεγάρου Λόγου και Τέχνης (2^{ος} όροφος, Πλατεία Γεωργίου Α')**.

Η σύμπτωση προς την εορτή του Αγίου Αθανασίου είναι ευνοϊκή και σημαίνουσα για την θεματική του σεμιναρίου.

Η είσοδος είναι ελεύθερη.

Μετά την ομιλία θα υπάρξει χρόνος για συζήτηση.